

Cuprins

LISTA DE ABREVIERI.....	5
CAPITOLUL I	
SCURTE CONSIDERAȚII PRIVITOARE LA LIBERALITĂȚI, ÎN GENERAL.....	7
Secțiunea 1. Despre liberalități.....	7
§ 1. Noțiunea de liberalitate.....	7
§ 2. Clasificarea liberalităților	8
§3. Caracterele juridice ale liberalităților	9
Secțiunea 2. Condiții generale de fond privind validitatea actului juridic liberal.....	11
§1. Reguli privitoare la consimțământ.....	11
§2. Reguli privind capacitatea.....	14
§3. Condiții privitoare la obiect.....	19
§4. Cauza actului liberal.....	19
Secțiunea 3. Reguli generale de formă privind validitatea liberalităților	21
Secțiunea 4. Dispoziții speciale în materie de liberalități	21
§ 1. Clauzele considerate nescrise.....	21
§ 2. Confirmarea liberalităților	22
CAPITOLUL II	
TESTAMENTUL – SUPORTUL JURIDIC AL LEGATULUI.....	24
Secțiunea 1. Noțiuni generale privind testamentele	24
§ 1.Noțiunea de testament și natura juridică a acestuia	24
§ 2. Caracterele juridice ale testamentului.....	26
Secțiunea 2. Condiții generale de formă privind validitatea testamentelor. Interpretarea testamentelor.....	29
§ 1. Reguli de formă comune tuturor testamentelor	29
1. Testamentul nuncupativ	30
2. Interzicerea testamentului reciproc (conjunctiv)	31
3. Obligativitatea înscrierii testamentului autentic în Registrul național notarial de evidență a liberalităților	34
§ 2. Sancțiunea nerespectării condițiilor de formă. Excepții și atenuări.....	34
§ 3. Interpretarea testamentului	36
Secțiunea 4. Diferite feluri de testamente.....	37
§ 1. Testamentul olograf.....	37

1. Noțiune. Aspecte generale	37
2. Condiții speciale de formă ale testamentelor olografe	38
A. Testamentul olograf trebuie să fie scris în întregime de mâna testatorului.....	38
B. Testamentul trebuie să fie datat de mâna testatorului	39
C. Testamentul trebuie să fie semnat de testator	41
3. Forța probantă a testamentului olograf.....	42
§ 2. Testamentul autentic	43
1. Noțiune. Aspecte generale	43
2. Procedura de autentificare a testamentului	46
3. Înregistrarea și forța probantă a testamentului autentic	50
§ 3. Testamentele privilegiate	51
1. Noțiune. Clasificare	51
2. Reguli comune testamentelor privilegiate	52
3. Forța probantă a testamentelor privilegiate	53
§ 4. Testamentul sumelor și valorilor depozitate	53
1. Noțiune	53
2. Condiții speciale de validitate	54
3. Dispoziții procedurale	55
4. Înregistrarea, deschiderea testamentului și forța probantă a acestuia	56
Secțiunea 5. Principalele dispoziții cuprinse în testament	57
§ 1. Dezmoștenirea (exheredarea)	57
1. Noțiune	57
2. Felurile dezmoștenirii.....	59
3. Efectele dezmoștenirii	61
4. Nulitatea dezmoștenirii.....	62
§ 2. Execuțiunea testamentară	63
1. Noțiunea și modul de desemnare a executorului testamentar.....	63
2. Natura juridică a execuției testamentare	64
A. Execuțiunea testamentară și mandatul	65
B. Execuțiunea testamentară și contractul de fiducie.....	67
C. Execuțiunea testamentară și legatul universal.....	69
3. Puterile executorului testamentar	69
4. Obligația de a da socoteală și răspunderea executorului testamentar. Drepturile acestuia.....	71
5. Încetarea execuțiunii testamentare	73
6. Certificatul de executor testamentar	73
§ 3. Alte dispoziții cuprinse în testament	74

CAPITOLUL III

LEGATUL – PRINCIPALA DISPOZIȚIE CUPRINSĂ ÎN TESTAMENT	77
Secțiunea 1. Noțiunea de legat	77
§ 1. Raportul dintre legat și testament.....	77
§ 2. Privire comparativă între legat și donație	79
Secțiunea 2. Caracterele juridice ale legatului	81
Secțiunea 3. Condiții particulare de validitate a legatului	82
§ 1. Existența unui act scris.....	82
§ 2. Determinarea persoanei legatarului	82
1. Condiții privitoare la desemnarea legatarului	83
2. Legatul cu facultate de alegere.....	84
3. Modalitatea de desemnare a legatarului.....	85
§ 3. Determinarea bunului legat	86
Secțiunea 4. Clasificarea legatelor	86
§ 1. Clasificarea legatelor în funcție de modalitățile care afectează voința testatorului.....	86
1. Legatul cu termen	87
2. Legatul sub condiție	88
3. Legatul cu sarcină.....	90
4. Revizuirea sarcinilor sau a condițiilor	92
§ 2. Clasificarea legatelor după obiectul lor.....	93
1. Legatul universal – noțiune și efecte	93
2. Legatul cu titlu universal – noțiune și efecte.....	97
3. Legatul cu titlu particular	100
A. Aspecte generale privind noțiunea și efectele legatelor cu titlu particular	100
B. Forme ale legatului cu titlu particular.....	105
C. Legatul alternativ	114
D. Clauza de preciput – legat cuprins în convenția matrimonială?	114

CAPITOLUL IV

INEFICACITATEA LEGATELOR	123
Secțiunea 1. Noțiuni generale. Cauze de ineficacitate a legatelor	123
Secțiunea 2. Revocarea legatelor	124
§ 1. Revocarea voluntară.....	124
1. Revocarea testamentului	126
A. Revocarea voluntară expresă.....	126
B. Revocarea voluntară tacită.....	127
2. Revocarea voluntară a legatului	129

A. Înstrăinarea bunului ce formează obiectul unui legat cu titlu particular	129
B. Distrugerea voluntară a bunului ce formează obiectul legatului cu titlu particular	131
3. Retractarea revocării	132
§ 2. Revocarea judecătorească	133
1. Revocarea pentru neîndeplinirea sarcinii	134
2. Revocarea pentru ingraturitudine	135
3. Acțiunea în revocare judecătorească	138
Secțiunea 3. Caducitatea legatelor	139
§ 1. Noțiune	139
§ 2. Cazuri de caducitate	140
Secțiunea 4. Destinația bunurilor care au format obiectul legatelor ineficace	142
§ 1. Legatul conjunctiv	143
§ 2. Dreptul de acrescământ în cazul legatului conjunctiv	144

CAPITOLUL V

LIMITELE DREPTULUI DE A DISPUNE PRIN LEGAT	147
Secțiunea 1. Considerații generale asupra limitelor de a dispune <i>mortis causa</i>	147
Secțiunea 2. Actele asupra unei moșteniri nedeschise	148
§ 1. Noțiuni generale cu privire la actele asupra unei moșteniri nedeschise	148
§ 2. Condițiile actelor asupra unei moșteniri nedeschise.....	151
§ 3. Rațiunea interdicției.....	154
§ 4. Sancțiunea aplicabilă actelor asupra unei moșteniri nedeschise	156
Secțiunea 3. Oprirea substituțiilor fideicomisare	156
§ 1. Noțiuni generale privitoare la substituția fideicomisară.....	156
1. Noțiunea și rațiunea substituției fideicomisare	156
2. Substituția fideicomisară în dreptul roman.....	160
3. Substituția fideicomisară în dreptul francez	161
4. Subiecții substituției fideicomisare	162
5. Obiectul substituției fideicomisare.....	164
6. Natura juridică a substituției fideicomisare	165
§ 2. Condițiile substituției fideicomisare	168
1. Dispunătorul să fi făcut două liberalități, cu același obiect, ce urmează să fie executate succesiv, către două persoane diferite.....	168

2. Instituitorul să fie obligat de către dispunător să administreze bunurile obiect al liberalității	170
Dispunătorul să stabilească că dreptul substituitului se va naște doar la moartea instituitorului.....	174
§ 3. Efectele substituției fideicomisare	175
1. Efectele substituției fideicomisare cu privire la bunuri.....	175
2. Efectele substituției fideicomisare cu privire la drepturile substituitului	176
3. Alte efecte ale substituției fideicomisare	176
§ 4. Ineficacitatea substituției fideicomisare.....	177
§ 5. Reguli speciale de procedură succesorală notarială.....	179
§ 6. Delimitarea substituției fideicomisare de alte instituții	180
1. Legatul rămașitei (de residuo sau de eo quod supererit)	180
2. Fideicomisul fără obligație (sau legatul precativ)	182
3. Dublul legat condițional (sau legatul alternativ)	183
4. Dubla liberalitate în uzufruct și nudă proprietate.....	184
Secțiunea 4. Rezerva succesorală	185
§ 1. Aspecte generale privitoare la rezerva succesorală și cotitatea disponibilă specială	185
1. Justificarea instituției	185
2. Rezerva în dreptul roman.....	186
3. Rezerva în dreptul francez	186
4. Rezerva succesorală în dreptul intern	187
§ 2. Caracterele juridice ale rezervei succesorale	190
1. Rezerva succesorală este o parte a moștenirii	190
2. Rezerva succesorală este indisponibilă.....	192
§ 3. Moștenitorii rezervatari.....	193
1. Rezerva succesorală a soțului supraviețuitor.....	193
A. Cotitatea disponibilă specială a soțului supraviețuitor	195
2. Rezerva descendenților	197
3. Rezerva ascendenților privilegiați.....	198
§ 4. Calculul rezervei și al cotității disponibile	199
1. Determinarea activului brut al moștenirii	200
2. Determinarea activului net al moștenirii.....	201
3. Reunirea fictivă a valorii donațiilor făcute de către defunct.....	202
4. Evaluarea bunurilor donate.....	204
§ 5. Sancțiunea încălcării rezervei – reducățiunea liberalităților excesive	205
1. Noțiune.....	205
2. Persoanele care pot cere reducățiunea liberalităților excesive	207

3. Ordinea reducăiunii liberalităăilor excesive	208
4. Căi procedurale de realizare a reducăiunii	210
5. Efectele reducăiunii liberalităăilor excesive	211
6. Imputarea liberalităăilor	212
CAPITOLUL VI	
ASPECTE DE PROCEDURĂ NOTARIALĂ	214
Secăiunea 1. Planificarea succesorăă și rolul notarului	214
Secăiunea 2. Procedura succesorăă notarială	218
BIBLIOGRAFIE	237

Capitolul I

Scurte considerații privitoare la liberalități, în general

Secțiunea 1. Despre liberalități

§ 1. Noțiunea de liberalitate

Noțiunea de liberalitate provine din latinescul *liber*, care desemnează nu numai „libertatea de a dispune, o libertate a proprietății, o libertate a proprietarului (...), dar și o libertate a sentimentelor, o libertate a acestor fenomene psihologice afective, aparținând celui marcat de semnul gratuității”¹.

În doctrină au fost propuse mai multe criterii pentru a defini o liberalitate.

Astfel, în funcție de criteriul formal, liberalitatea este un act juridic supuse unor reguli speciale de formă. Acest criteriu este insuficient pentru a defini o liberalitate deoarece există liberalități, cum ar fi donațiile indirecte sau darul manual, care, deși presupun o micșorare a patrimoniului dispunătorului corelativ cu mărirea patrimoniului beneficiarului și sunt efectuate cu intenție liberală, nu sunt supuse acestui formalism.

În funcție de criteriul obiectiv, liberalitatea este actul juridic civil care asigură beneficiarului un avantaj patrimonial, fără a da nimic în schimb. Exigența criteriului obiectiv este impusă de dreptul pozitiv, însă, privit izolat, este, de asemenea, insuficient în calificarea unei liberalități, întrucât mărirea patrimoniului beneficiarului corelativ cu însărăcirea dispunătorului se poate realiza și în lipsa unei intenții de gratificare.

În funcție de criteriul subiectiv, liberalitatea este un act juridic caracterizat de intenția liberală a dispunătorului. Însă nici acest criteriu nu este suficient pentru a defini o liberalitate, căci poate exista intenție liberală și în cazul unei donații afectate de o sarcină care să-i depășească valoarea, caz în care nu mai vorbim despre o liberalitate.

Așadar, niciunul dintre aceste criterii privite în mod individual nu este suficient pentru a defini o liberalitate, ci toate împreună au puterea de a contura noțiunea de liberalitate.

Pentru toate aceste considerente, concluzionăm că liberalitățile sunt acte juridice patrimoniale cu titlu gratuit, prin care dispunătorul se sacrifică pe sine

¹ J. Carbonnier, *Preface a Des liberalites, une Offre de loi*, Ed. Defrenois, Paris, 2003, p. 9.

în favoarea altuia, având conștiința și intenția de a face un bine fără să primească ceva în schimb.

§ 2. Clasificarea liberalităților

Codul civil menține în parte dispozițiile anterioare, în sensul că, în continuare, se prevede, cu titlu de principiu, faptul că liberalități nu se pot face decât prin donație sau legat cuprins în testament¹.

Pe lângă aceste liberalități clasice, doctrina a identificat și „liberalități atipice” sau cvasiliberalități, fiind incluse în această categorie clauza de preciput, sponsorizarea, mecenatul, liberalitățile comerciale.

Raportat la elementul de natură obiectivă care caracterizează liberalitățile, acestea se clasifică în două categorii: liberalități pur gratuite, care presupun întotdeauna o însărăcire a dispunătorului, o micșorare a patrimoniului acestuia, căreia nu îi corespunde niciun fel de prestație echivalentă din partea gratificatului; liberalități relative, care presupun o contraprestație din partea gratificatului, contraprestație care acoperă numai parțial sacrificiul făcut de către dispunător.

Raportat la numărul de voințe pe care le presupune formarea actului juridic, acestea se clasifică în liberalități contractuale, care presupun un acord de voință pentru a se forma în mod valabil, cum este, de pildă, în cazul donației, și liberalități unilaterale, care presupun o manifestare unilaterală de voință, cum este cazul testamentului. Doctrina a pus sub semnul relativității această clasificare având în vedere două considerente. Astfel, pe de o parte, în cazul oricărei liberalități, voința dispunătorului este preponderentă în stabilirea limitelor și condițiilor actului juridic. Pe de altă parte, testamentul nu poate fi executat decât dacă legatarul acceptă legatul. Astfel, se poate considera că o liberalitate presupune întotdeauna, nu din punctul de vedere al formării, ci al executării sale, un concurs de voințe – sincronice în cazul donației și diacronice în cazul testamentului².

În funcție de obiectul lor, există liberalități de bunuri prezente și liberalități de bunuri viitoare (în acest sens, nu putem să nu observăm faptul că donațiile, spre deosebire de legate, nu pot avea ca obiect bunuri viitoare).

În funcție de caracterul revocabil sau nu, există liberalități revocabile și liberalități irevocabile. Testamentul (și legatul cuprins în testament) este un act revocabil, revocabilitatea fiind de esența sa. În opoziție, donațiile sunt acte

¹ Art. 984 alin. (2) C. civ.

² M. Grimaldi, *Droit civil. Successions*, Ed. Litec, Paris, 2001, p. 269.

irevocabile, irevocabilitatea fiind instituită de legiuitor cu un dublu scop: garantarea dreptului de proprietate al donatarului și protecția terților, asigurând astfel securitatea circuitului juridic civil (prin excepție, donațiile între soți sunt revocabile în timpul căsătoriei).

§3. Caracterele juridice ale liberalităților

Liberalitățile pot îmbrăca forma donației sau a legatului cuprins în testament. În cazul în care se încheie un contract de donație, chiar dacă contractul este unul unilateral, care naște obligații doar în sarcina donatorului, actul juridic va fi unul bilateral, pentru că presupune voința concordantă a ambelor părți: donatorul și donatarul. În cazul în care autorul va întocmi un testament în care va cuprinde un legat, actul juridic va fi unul unilateral, fiind rezultatul voinței unice a testatorului. În concluzie, liberalitățile pot îmbrăca fie forma **actului juridic bilateral, fie a actului juridic unilateral**.

Întrucât au conținut evaluabil în bani, liberalitățile sunt **specii ale actelor patrimoniale**. Trebuie să precizăm faptul că, în opinia noastră, doar donația și legatul au caracter patrimonial, iar nu și testamentul care reprezintă, așa cum vom arăta în continuare, doar suportul juridic al legatului.

Fiind acte prin care o persoană dispune de bunurile sale, în mod gratuit, în favoarea unei alte persoane, liberalitățile sunt **acte juridice de dispoziție**. Fiind acte de dispoziție, este necesară respectarea dispozițiilor legale privitoare la capacitatea de a dispune. Mai mult decât atât, în materia liberalităților, legea impune anumite condiții mai restrictive în materie de capacitate. Astfel, potrivit art. 987 alin. (1) C. civ., orice persoană poate dispune sau primi prin liberalități, cu respectarea regulilor privind capacitatea. Pentru a putea dispune prin liberalități, dispunătorul trebuie să aibă capacitate deplină de exercițiu. *Per a contrario*, persoanele lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă nu pot dispune prin liberalități. Capacitatea de a dispune se apreciază la data la care dispunătorul își exprimă consimțământul. Sub sancțiunea nulității relative, nici chiar după dobândirea capacității depline de exercițiu persoana nu poate dispune prin liberalități în folosul celui care a avut calitatea de reprezentant sau ocrotitor legal al său, înainte ca acesta să fi primit de la instanța de tutelă descărcare pentru gestiunea sa. Excepție de la această regulă instituită de art. 988 alin. (2) C. civ. o reprezintă situația în care reprezentantul ori ocrotitorul legal este ascendentul dispunătorului.

Liberalitățile sunt **acte juridice translativ sau constitutive**. Acest caracter al liberalităților reiese din faptul că legiuitorul prevede în mod expres în cuprinsul art. 984 alin. (10) C. civ. faptul că prin intermediul liberalității o

persoană „dispune” de bunurile sale. Așadar, liberalitatea presupune transmiterea unui drept din patrimoniul dispunătorului în patrimoniul gratificatului¹. Transmisiunea dreptului se poate realiza, potrivit dispozițiilor art. 984 C. civ., atât prin liberalități – acte juridice între vii, care își produc efectele necondiționat de decesul vreuneia dintre părți, cum este donația –, cât și prin liberalități – acte juridice pentru cauză de moarte, care își produc efectele numai la moartea autorului acestora, cum este cazul legatelor. Însărcinirea dispunătorului poate rezulta însă nu numai din transferul unui drept, ci și din acte abdicative, prin care se renunță la un drept, sau din acordarea dreptului de folosință gratuită temporară asupra unui bun.

Pentru a ne afla în prezența unei liberalități, dispunătorul trebuie să procure celeilalte părți un beneficiu, fără a urmări să primească ceva în schimb, deci transmisiunea dreptului trebuie să fie **cu titlu gratuit**, gratuitatea fiind de esență liberalității.

În funcție de momentul la care își produc efectele, liberalitățile se clasifică în **acte juridice între vii**, cum este cazul donației, și **acte juridice mortis causa**, cum este cazul testamentului.

Datorită caracterului lor strict personal, fiind săvârșite în considerarea persoanei gratificatului, liberalitățile sunt, de asemenea, **acte juridice intuitu personae**, dar și **cauzale**, valabilitatea lor depinzând de existența și caracterul licit și moral al cauzei.

Dacă donația poate fi încheiată atât personal, cât și **prin intermediul unui reprezentant**, legal sau convențional, testamentul este un act juridic **strict personal**, nefiind susceptibil de a fi încheiat prin reprezentare. Pentru acest motiv, valabilitatea legatului se apreciază numai în raport de persoana testatorului; în schimb, în cazul donației încheiate prin reprezentant, în aprecierea valabilității sale se va avea în vedere și persoana reprezentantului.

Fiind vorba despre acte al căror conținut este determinat prin voința unică și independentă a părților, fără ca prin aceasta să se deroge de la dispozițiile legale, liberalitățile fac parte din categoria **actelor juridice subiective**, în care autonomia de voință se manifestă sub toate aspectele. În acest sens, părțile sunt libere, în limitele impuse de lege, să convină clauzele unui contract de donație sau să determine conținutul unui testament, însă cu respectarea limitelor și a formelor prevăzute de lege.

În funcție de legătura cu modalitățile, liberalitățile sunt **acte juridice compatibile cu modalitățile** (termen, condiție sau sarcină), fără a uita să

¹ Însărcinirea dispunătorului poate rezulta însă nu numai din transferul unui drept, ci și din acte abdicative, prin care se renunță la un drept, sau din acordarea dreptului de folosință gratuită temporară asupra unui bun.

menționăm faptul că sarcina care afectează legatul poate fi stipulată și în favoarea testatorului, însă în niciun caz nu poate viza obligații care să fie executate în timpul vieții sale, întrucât legatul produce efecte numai de la data decesului său.

Având o denumire și o reglementare proprie în cuprinsul Codului civil, liberalitățile sunt **acte juridice numite**, aspect important întrucât, în ipoteza omisiunii inserării exprese a unor clauze legale, acestea se vor aplica în virtutea legii.

Raportat la faptul că legea prevede îndeplinirea unor formalități determinate și substanțiale, liberalitățile sunt **acte juridice solemne**, forma solemnă fiind cerută *ad validitatem*. Neîndeplinirea acestei cerințe este sancționată cu nulitatea absolută, cu excepția situației în care poate opera conversiunea actului juridic.

Secțiunea 2. Condiții generale de fond privind validitatea actului juridic liberal

§1. Reguli privitoare la consimțământ

Pentru nașterea unei liberalități, voința autorului trebuie să fie exprimată în baza unui **consimțământ** valabil, care să îndeplinească condițiile prevăzute de art. 1204 C. civ. Actualul Cod civil, precum Codul civil de la 1864, omite să ofere o definiție legală a consimțământului, doctrina concluzionând că acesta reprezintă acea condiție de fond și generală a actului, strâns legată de hotărârea de a încheia un anumit act juridic, hotărâre care este materializarea în exterior a unei manifestări de voință, făcută cu scopul special de a produce efecte juridice¹.

Pentru a fi valabil, consimțământul trebuie să îndeplinească următoarele condiții general acceptate de doctrină: să fie serios, adică exprimat cu intenția de a produce efecte juridice; să fie exprimat în cunoștință de cauză, adică să provină de la o persoană cu discernământ; să fie liber, adică să nu fie afectat de vicii de consimțământ.

În materie de liberalități, este necesar ca dispunătorul să fie animat de voința de a face o liberalitate. Dacă în cazul donației, fiind rezultatul unui acord de voințe, este necesar consimțământul ambelor părți, în cazul testamentului,

¹ T. Prescure, R. Matefi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 147.

act juridic unilateral, trebuie cercetată manifestarea unică de voință, aceasta fiind suficientă pentru nașterea valabilă a actului juridic.

Consimțământul nu este serios în următoarele situații: când manifestarea de voință este făcută în glumă sau sub condiție pur potestativă din partea celui care se obligă, dacă manifestarea de voință este prea vagă sau făcută sub o rezervă mentală¹.

Codul civil nu oferă o definiție expresă a **discernământului**, însă, prin interpretarea dispozițiilor art. 211 din Legea nr. 71/2011 de punere în aplicare a Codului civil, precum și raportat la prevederile art. 5 lit. k) din Legea nr. 487/2002 republicată² (Legea sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice), discernământul poate fi definit ca fiind capacitatea persoanei de a-și exercita drepturile și obligațiile, analizând și anticipând corect eventualele consecințe care decurg din acțiunile sale³. Lipsa discernământului se apreciază la momentul formării liberalității și nu echivalează cu un viciu de consimțământ întrucât cel lipsit de discernământ nu are posibilitatea de a-și reprezenta realitatea.

Actele încheiate de persoanele lipsite de discernământ, dar nepuse sub interdicție, deci incapabile natural, sunt lovite de nulitate relativă. Nerespectarea condițiilor privitoare la discernământ trebuie dovedită de cei care invocă o asemenea cauză de nulitate. Lipsa discernământului poate fi probată cu orice mijloc de probă, dar, fiind o chestiune de fapt, rămâne la aprecierea suverană a judecătorului. Potrivit art. 1205 C. civ., contractul încheiat de o persoană pusă ulterior sub interdicție poate fi anulat dacă, la momentul când actul a fost făcut, cauzele punerii sub interdicție existau și erau îndeobște cunoscute. Chiar dacă legiuitorul vorbește despre contracte, apreciem că dispoziția este aplicabilă și actelor juridice unilaterale.

Pentru a fi valabilă, este necesar ca voința dispunătorului să nu fie afectată de vicii de consimțământ. Calificate ca fiind „acele alterări, deformări, distorsiuni, respectiv neconformități ale consimțământului, în raport cu realitatea și cu voința internă”⁴, ele „exprimă situația în care voința internă există, dar nu este liberă și conștientă. Tehnic, viciile de consimțământ desemnează anumite deficiențe ale voinței interne pe care legea le sancționează cu nulitatea relativă.

¹ G. Boroi, C.A. Anghelescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 134.

² Publicată în M. Of. nr. 652 din 13 septembrie 2012.

³ R. Szekely, *Configurații generale ale discernământului în dreptul civil român*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – seria Iurisprudentia* nr. 4/2013 disponibil la adresa <http://www.arhiva-studia.law.ubbcluj.ro/articol/584> și vizualizat în data de 30 septembrie 2019.

⁴ T. Prescure, R. Matefi, *op. cit.*, p. 151.

Aceste deficiențe constituie maladii ale voinței juridice, al căror remediu presupune anularea actului juridic, pentru a salvagarda astfel caracterul liber și conștient al voinței juridice”¹.

Potrivit art. 1206 C. civ., consimțământul este viciat când este dat din eroare, surprins prin dol sau smuls prin violență; așadar, viciile de consimțământ sunt eroarea, dolul și violența. În materie de liberalități, nu sunt reguli speciale care să privească viciile de consimțământ, cu singura excepție a faptului că, raportat la caracterul gratuit al actelor juridice, leziunea nu este posibilă.

Eroarea a fost definită de doctrină ca fiind falsa reprezentare a realității la încheierea unui act juridic civil². În materie de liberalități, considerarea persoanei beneficiarului este esențială, astfel încât eroarea asupra identității beneficiarului ori asupra calităților sale, dacă acestea au fost motivul determinant al liberalității, atrag sancțiunea nulității relative.

Dolul constă în utilizarea de manopere viclene sau frauduloase în scopul de a-l determina pe dispunător de a acționa într-un anumit fel în care nu ar fi făcut-o dacă voința sa ar fi fost liberă și nealterată. Pentru a exista dol, este necesară utilizarea unui ansamblu de manevre determinante, dolosive și frauduloase, nu doar simple insinuări, în scopul de a-l induce în eroare pe dispunător³, care să aibă ca rezultat alterarea voinței acestuia în sensul că, fără exercitarea lor, el nu ar fi dispus prin liberalitate. Prin excepție de la dreptul comun, potrivit art. 1038 alin. (2) C. civ., dolul poate atrage anularea testamentului chiar dacă manoperele dolosive nu au fost săvârșite de beneficiarul dispozițiilor testamentare și nici nu au fost cunoscute de către acesta.

Violența, viciu de consimțământ, presupune amenințarea unei persoane cu un rău care îi produce o temere justificată cu privire la viața, persoana, onoarea sau bunurile sale și care o determină să dispună într-un fel în care nu ar fi făcut-o în lipsa unei astfel de amenințări. În cazul testamentului, pentru a constitui viciu de consimțământ, violența trebuie să fie exercitată de la data întocmirii testamentului, în mod continuu, până la sfârșitul vieții testatorului, astfel încât să fie exclusă posibilitatea revocării. Codul civil tace în ceea ce privește posibilitatea de anulare a testamentului în cazul în care violența provine de la un terț care nu este beneficiarul dispozițiilor testamentare și care

¹ P. Vasilescu, *Drept civil. Obligații – în reglementarea Noului Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 325.

² Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a IX-a revăzută și adăugită de M. Nicolae și P. Trușcă, Ed. Universul Juridic, București, 2004, p. 152.

³ Ph. Malaurie, L. Aynes, *Les successions. Les liberalites*, 4eme ed., Ed. Defrenois, Paris, 2010, p. 155.

acționează în mod independent, fără știința legatarului. Apreciem că în această ipoteză dispozițiile testamentare nu mai reprezintă manifestarea de ultimă voință a testatorului, nu reflectă dorința internă a acestuia și, văzând prevederile art. 1038 alin. (2) C. civ. mai sus menționate, sancțiunea nu poate fi decât nulitatea relativă a actului¹.

Lipsa discernământului, precum și viciile de consimțământ atrag sancțiunea nulității relative a actului juridic, acțiunea fiind prescriptibilă în termen de trei ani.

§2. Reguli privind capacitatea²

Capacitatea de a încheia acte juridice reprezintă aptitudinea subiectului de drept civil de a deveni titular de drepturi și obligații civile prin încheierea de acte juridice³.

Art. 987 alin. (1) C. civ. prevede faptul că orice persoană poate dispune sau primi prin liberalități, cu respectarea regulilor privind capacitatea. Deci, regula este capacitatea, incapacitățile fiind expres și limitativ prevăzute de lege.

Aceste incapacități privesc, pe de o parte, dreptul de a primi al beneficiarului și, pe de altă parte, dreptul de a dispune al dispunătorului.

Nu pot primi prin liberalități persoanele care nu există la data la care liberalitatea își produce efectele. Deci, condiția capacității de a primi prin donație se apreciază la data la care donatarul acceptă donația, în timp ce condiția capacității de a primi un legat se apreciază la data deschiderii moștenirii. Prin excepție, este permisă gratificarea indirectă a unei persoane fizice sau juridice care nu există, prin intermediul unei liberalități cu sarcină, în sensul gratificării unei persoane juridice sau a unei persoane fizice capabile, în ființă, cu obligația acesteia de a transmite obiectul liberalității la momentul la care este posibil acest lucru⁴.

În materie testamentară, au capacitate de a moșteni: persoanele fizice în viață la data deschiderii moștenirii, persoanele dispărute dacă nu a intervenit o hotărâre definitivă declarativă de moarte, persoanele fizice concepute cu condiția să se nască vii și persoanele juridice, cărora legea le recunoaște o

¹ Cu toate acestea, atunci când violența psihică este de o anumită amploare încât suprimă consimțământul, sancțiunea nu poate fi decât nulitatea absolută.

² D.G. Ionaș, *Reguli privind capacitatea în materia liberalităților*, articol publicat în volumul Conferinței naționale cu participare internațională *Justiție și management în societatea modernă*, ed. a III-a, Ed. Sitech, Craiova, 2018, pp. 163-167.

³ G. Boroș, C.A. Angheliescu, *op. cit.*, p. 123.

⁴ Art. 987 C. civ.

capacitate succesorală anticipată de la data actului de înființare sau de la data deschiderii moștenirii (în cazul fundațiilor testamentare).

Cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor în România în condițiile aderării la Uniunea Europeană sau în baza tratatelor internaționale, pe bază de reciprocitate, precum și prin moștenire legală. *Per a contrario*, cetățenii străini din statele care nu sunt membre ale Uniunii Europene sau cu care România nu are încheiate tratate internaționale nu pot dobândi terenuri în România prin testament.

Nu pot primi liberalități medicii, farmaciștii¹, preoții sau alte persoane care, în mod direct sau indirect, îi acordau îngrijiri de specialitate sau asistență religioasă dispunătorului pentru boala care este cauză a decesului. Caracterul decisiv al influenței exercitate asupra dispunătorului se apreciază raportat la faptul că incapabilul a acordat asistență medicală sau religioasă în cursul ultimei boli, iar dispunătorul bolnav s-a bazat exclusiv și în mod absolut pe ajutorul medical sau spiritual oferit de beneficiar². Prin excepție, sunt valabile: liberalitățile făcute soțului, rudelor în linie dreaptă (ascendentă sau descendentă) sau colateralilor privilegiați; liberalitățile făcute altor rude până la al patrulea grad inclusiv, dacă, la data liberalității, dispunătorul nu are soț și nici rude în linie dreaptă sau colaterali privilegiați. Nu trebuie să uităm, în acest caz, de prezumția instituită de art. 992 C. civ. potrivit căruia sunt prezumate până la proba contrară ca fiind persoane interpușe ascendenții, descendenții și soțul persoanei incapabile de a primi liberalități, precum și ascendenții și descendenții soțului acestei persoane.

Legea prevede anumite incapacități speciale în materia legatelor³. Astfel, sunt anulabile legatele în favoarea: notarului public care a autentificat testamentul; interpretului care a participat la procedura de autentificare a testamentului;

¹ „Incapacitatea de a primi prin donații se răsfrânge și asupra farmaciștilor în cazul în care aceștia își depășesc atribuțiile ce le revin în cadrul profesiei lor și intră în cadrul profesiei medicilor prin efectuarea de tratamente specifice acestei din urmă profesii. Într-o atare situație, ei nu se mărginesc să furnizeze doar medicamente, așa cum au căderea să facă în cadrul profesiei de farmacist, ci indicându-le și chiar administrându-le bolnavilor fără prescripție medicală, procedează ca și cum ar fi medici. În consecință, este firesc să fie atinși, ca și medicii, de incapacitatea de a primi donații sau legate de la persoana îngrijită de ei în timpul bolii din a cărei cauză a murit.” – TS, dec. nr. 826/1978, în C. Turianu, *Succesiunea și partajul succesoral. Practică judiciară comentată și adnotată*, Ed. Pinguin Book, București, 2004, p. 162.

² Cour de Cassation, civile, Chambre civile 1, 15 janvier 2014, 12-22.950 vizualizată pe adresa <http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000028482571&fastReqId=446515355&fastPos=9> în data de 30 septembrie 2019.

³ Cazurile de incapacitate specială de a primi prin legat sunt o inovație a legiuitorului contemporan și nu au un corespondent în Codul civil de la 1864.

martorilor, în cazurile prevăzute la art. 1043 alin. (2) și art. 1047 alin. (3) C. civ.; agenților instrumentatori, în cazurile prevăzute la art. 1047 C. civ.; persoanelor care au acordat, în mod legal, asistență juridică la redactarea testamentului. Rațiunea acestor interdicții rezidă din puterea de captație și sugestie prezumată pe care o pot exercita persoanele care au calitatea specială cerută de lege și care pot influența voința reală a testatorului.

În privința persoanelor fără capacitate de exercițiu sau cu capacitate restrânsă, acestea au dreptul de a primi prin liberalități, dar nu au exercițiul acestui drept. De aceea, liberalitățile făcute în favoarea lor vor fi permise personal, dar cu încuviințarea ocrotitorului legal ori prin reprezentant legal și, în toate cazurile, cu autorizarea instanței de tutelă.

Conform art. 863 lit. c) C. civ., statul poate dobândi un drept de proprietate publică prin donație sau legat, acceptat în condițiile legii, dacă bunul, prin natura lui sau prin voința dispunătorului, devine de uz ori de interes public. Exemplul cel mai întâlnit de donații făcute statului sunt cele care au ca obiect cote din drum. Ofertele de donație și legatele cu sarcini făcute statului pot fi acceptate numai cu aprobarea consiliului local sau, după caz, a consiliului județean, cu votul majorității consilierilor locali sau județeni, după caz, în funcție¹.

Persoanele juridice de drept privat care au fost recunoscute ca fiind de utilitate publică² pot accepta liberalități prin organele lor de direcție, cu condiția ca bunul primit să corespundă obiectului lor de activitate.

Persoanele juridice de drept privat pot primi liberalități prin organele lor de administrare, cu respectarea principiului specialității capacității de folosință în cazul persoanelor juridice fără scop lucrativ. Potrivit dispozițiilor art. 208 C. civ., persoana juridică poate primi liberalități de la data actului de înființare sau în cazul fundațiilor testamentare de la data deschiderii moștenirii testatorului, chiar și în cazul în care liberalitățile nu sunt necesare pentru ca persoana juridică să ia ființă în mod legal.

În ceea ce privește partidele politice, Legea nr. 334/2006 privind finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale³ prevede o serie de restricții și limitări în ceea ce privește capacitatea de a primi donații. Astfel, potrivit dispozițiilor art. 6 din aceeași lege, donațiile permise de un partid politic într-un an fiscal nu pot depăși 0,025% din veniturile prevăzute în bugetul de

¹ Art. 121 alin. (3) din Legea nr. 215/2001 actualizată și republicată în M. Of. nr. 123 din 20 februarie 2007.

² Procedura este reglementată de prevederile art. 38-40 din Ordonanța nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații publicată în M. Of. nr. 39 din 31 ianuarie 2000.

³ Publicată în M. Of. nr. 510 din 22 iulie 2010.